

УДК 336:368

Юхименко В. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті узагальнюється історичний аспект розвитку системи платоспроможності страхових організацій на території Європейського простору. Проаналізовано страхові ризики, з якими стикаються страхові організації, та надано їх характеристику. Представлено структурну систему забезпечення платоспроможності страховиків на території ЄС. Досліджено основні вимоги, що висуваються до страховиків держав – членів ЄС. **Ключові слова:** Європейський Союз, платоспроможність, процес Ламфалуссі, страхова організація, страхові ризики, страховий ринок, регулювання страхової діяльності.

Постановка проблеми. Забезпечення стійкості страхового ринку і захист інтересів споживачів є пріоритетним та першочерговим завданням регуляторного органу будь-якої країни. Важливим чинником даного процесу є достатній рівень платоспроможності кожного окремо взятого страховика, оскільки, лише платоспроможна страхова компанія може своєчасно виконувати свої зобов'язання. В сучасних умовах, надзвичайної актуальності набувають питання гармонізації національного та європейського досвіду. Зокрема, у розрізі перегляду вимог до платоспроможності страхових компаній, повинні враховуватись інтереси усіх суб'єктів ринку страхування та його специфіки. На сьогодні, вважається, що система пруденційного нагляду та нормативи платоспроможності, які існують в Європейському Союзі (ЄС), є доволі жорсткими, але у той же час найбільш ефективними. Враховуючи це, доцільним є вивчення позитивного досвіду у процесі становлення і подальшого розвитку системи платоспроможності страховиків.

У контексті вивчення зарубіжного досвіду доцільно розглянути процес становлення регулювання платоспроможності страхових організацій на страховому ринку Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі забезпечення платоспроможності страхових організацій та дослідження методологічних засад її управління розглядали у своїх працях такі вітчизняні науковці, як В. Базилевич, Н. Внукова, О. Гаманькова [9], Л. Орланок-Малицька [10], Н. Пацурія [11], Р. Пікус, Р. Пукала [12], А. Супрун [13], Н. Ткаченко, Л. Шірінян [14] та інші.

Не меншу увагу приділяли даному питанню зарубіжні вчені і науковці, зокрема Б. Петревська (Biljana Petrevska) [2], Т. Броже (Timo Broszeit), К. Бутачі (Casian Butaci) [3], О. Шауб (A. Schaub) [1] та інші. Але дослідження досвіду країн ЄС щодо становлення і розвитку забезпечення платоспроможності страховиків є недостатньо висвітленим.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Принципово нова концепція регулювання за діяльністю страхових організацій, що планується до запровадження на території ЄС, заснована на принципах пруденційного нагляду та врахуванні ризиків, які характерні для страхової компанії у процесі її діяльності. Такий підхід є жорсткішим і має суттєві відмінності від чинних вимог до платоспроможності у законодавстві України щодо врахування лише показників страхових премій і виплат при розрахунку нормативів платоспроможності, а також часткового урахування перестрахового ризику. Це значно знижує вимоги до нормативної платоспроможності українських страховиків. Невирішеними раніше залишаються проблеми забезпечення платоспроможності українських страховиків у розрізі сучасних євроінтеграційних процесів. Тому на сучасному етапі розвитку

є доцільним вивчення досвіду щодо нормативного забезпечення платоспроможності страховиків, які діють на території ЄС, задля дослідження методів її підвищення в Україні.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення досвіду країн-членів ЄС у становленні та розвитку системи забезпечення платоспроможності страхових організацій.

Виклад основного матеріалу. Динамічні процеси глобалізації, які відбуваються на світових ринках, диктують його учасникам нові умови здійснення діяльності. Страховий ринок також не став виключенням. Зокрема, дуже яскравим прикладом міжнародної інтеграції державного регулювання платоспроможності на страховому ринку є послідовність його запровадження в країнах Європейського Союзу (ЄС).

Необхідно відзначити, що на території ЄС сформувався механізм регулювання різних сфер фінансової системи, який передбачає пруденційний нагляд. Він базується на «наднаціональному» втручанні у соціально-економічні процеси. Така модель регулювання склалася у зв'язку з тим, що економічне життя країн, які входять до складу ЄС, будується у рамках єдиного внутрішнього ринку. Для забезпечення конкурентоспроможності економіки зони ЄС було прийнято рішення перейти до ефективного організаційно-правового механізму регулювання трьох основних сфер Європейського фінансового простору, а саме: ринок цінних паперів, банківська та страхова діяльність. Ці галузі мають схильність до схожих системних ризиків, що передбачає необхідність організації на загальноєвропейському рівні ефективного механізму контролю та нагляду.

Історично на території країн ЄС склався досить логічний та послідовний підхід, який передбачає комплексність заходів до забезпечення платоспроможності. Вимоги до платоспроможності страхових компаній в ЄС сформовані і закріплені в спеціальних нормативних актах – Директивах Ради ЄС. Першим таким актом стала Директива 73/239/ЕЕС від 24.07.1973 року (Solvency I). У першу чергу вона торкалася узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень започаткування та ведення діяльності з прямого страхування, іншого, ніж страхування життя. Зокрема, в ній наводяться вирішення проблем, спрямованих на полегшення започаткування і ведення діяльності у сфері страхування, оскільки існують певні розбіжності між національними законодавствами різних країн з питань здійснення нагляду. Також у всіх державах-членах узгоджується положення, які стосуються фінансових гарантій, що вимагаються від страхових компаній; обмежень на відкриття представництва та філій; видів діяльності, які підлягають обов'язковому ліцензуванню, мінімальний розмір гарантійного фонду, встановленого відповідно для

конкретного виду страхування тощо. Але вимоги цієї Директиви не поширювалися на:

- страхування життя (страхування на випадок досягнення передбаченого віку; страхування на випадок смерті; страхування на випадок досягнення передбаченого віку або смерті до досягнення цього віку; страхування життя з виплатою премій; тонтіни; страхування шлюбу; страхування на випадок народження дитини);

- ануїтети;

- додаткове страхування, що здійснюється компаніями по страхуванню життя (страхування на випадок травмування, включаючи непрацездатність, страхування на випадок смерті, що настає в результаті нещасного випадку, страхування у разі невідповідності, що настає в результаті нещасного випадку або хвороби, якщо такі різні види страхування передбачені як додаткові до страхування життя);

- частина системи соціального страхування;

- «страхування здоров'я на довгостроковій основі, що не може бути анульоване», яке здійснюється в Ірландії та Об'єднаному Королівстві.

Пізніше було прийнято Директиву 79/267/ЕЕС від 05.03.1979 року, яка торкалася узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності з прямого страхування життя, яка також поклала початок уніфікації законодавчих вимог національних регуляторів різних країн.

Такий підхід дав змогу усунути перешкоди ведення підприємницької діяльності та дав підстави для формування єдиного ринку страхування на території держав – членів ЄС. Проте багатьма державами-членами були зроблені висновки про те, що діючі загальноєвропейські вимоги є недостатньо ефективними. У результаті окремі країни стали проводити власні реформи страхового регулювання. Таким чином, втручання кожної окремо взятої країни порушило єдиність законодавства та стало перешкоджати розвитку єдиного загальноєвропейського ринку страхування. Тому було прийнято рішення про внесення низки змін до вимог платоспроможності.

У 2002 р. першою Директивою було збільшено розмір мінімального власного капіталу страховика – до 2 млн євро. Крім того, органам страхового нагляду було надано право вимагати від страховиків план фінансового оздоровлення, якщо існує загроза порушення прав страхувальників. Однак багаторічний досвід показав, що Solvency I недостатньо враховує ризики діяльності страховика і не враховує якісні фактори. Зокрема, вона не враховує ризики інвестицій, ризики перестрахування, ринковий і кредитний ризики. Система оцінки ризиків потребувала змін у використанні складніших систем управління ризиками. До цього часу вимоги Solvency I були спрямовані на перегляд та оновлення існуючого режиму платоспроможності ЄС.

Світова фінансова криза стала передумовою прискореного впровадження нових норм, що містять більш деталізовані вимоги оцінки ризиків страхових організацій, що підсилюють нагляд і закріплюють більш ґрунтовні вимоги до розкриття інформації. У меморандумі Європейської комісії обґрунтовується необхідність прийняття Solvency II, а також підкреслюється, що діючі вимоги до платоспроможності застаріли, оскільки вони є нечутливими до багатьох ризиків [5].

Як вже було зазначено, на території Європейського фінансового простору, для забезпечення конкурентоспроможності, Рада ЄС здійснює регулювання таких сфер: ринок цінних паперів, банківська та страхова діяльність. Динамічний розви-

ток зазначених сфер фінансової діяльності, вимагає своєчасної реакції з боку законодавчих органів. У зв'язку з цим європейський парламент почав так званий процес Ламфалуссі (англ. Lamfalussy process), який полягає у створенні нової організаційно-правової структури у сфері регулювання ринку фінансових послуг. Його названо на честь Олександра Ламфалуссі – першого президента Європейського центрального банку, оскільки саме він підготував пропозиції щодо реформування зазначених сфер, які і були взяті за основу реалізації на початку 2001 року, а сам О. Ламфалуссі очолював колегіальний орган – Комітет мудреців (англ. Committee of Wise Men) [1, с. 112]. Даний Комітет було створено резолюцією Європейської ради у Стокгольмі від 23.03.2001 року у справах регулювання європейських ринків цінних паперів. Пізніше було видано додаток до законодавства про ринки цінних паперів, мандат цього комітету був поширений на банківську діяльність, страхування, професійні пенсійні фонди та інструменти спільного інвестування.

Процес Ламфалуссі ґрунтується на чотириетапному підході [6, с. 13-14]. Так, на першому етапі, після активних консультацій, Європейська Комісія приймає пропозиції щодо директиви і надсилає їх до Ради і Європейського парламенту для розгляду та затвердження. Цей нормативний акт базується на Європейській рамковій Директиві (European Framework Directive).

Другий етап направлений на розробку методики щодо реалізації нормативного акту. Тобто Комісія звертається до Комітету органів нагляду європейських країн за ринками цінних паперів (КОНЕКРЦП), Комітету органів нагляду європейських країн за банківською діяльністю (КОНЕКБД) і Комітету органів нагляду європейських країн за страховою діяльністю і діяльністю професійних пенсійних фондів (КОНЕКСППФ) із проханням надати рекомендації на основі консультації із учасниками ринку, кінцевими користувачами і споживачами щодо технічних аспектів нормативних актів. Комісія розглядає подані рекомендації і, після опублікування робочого документа, який включає початкові ідеї щодо змісту проекту нормативного акту, надає вищезазначеним комітетам пропозицію. Після цього Комісія ухвалює даний нормативний акт.

Далі, на третьому етапі, вищезазначені комітети колективно готують рекомендації щодо тлумачення положень нормативного акту відповідно до керівних принципів і загальних стандартів, обговорюють їх і порівнюють нормативну практику. Таким чином, посилюється співробітництво регуляторів ринку через реалізацію законодавчих вимог першого і другого рівня.

На четвертому етапі Комісія оцінює узгодженість та здійснює впровадження на рівні всього Європейського економічного простору, перевіряється чи всі держави-члени виконують вимоги законодавства ЄС. У разі виявлення порушень з боку держави – члена співтовариства Комісія може подати позов до суду.

Таким чином, у рамках плану заходів з реформування ринків фінансових послуг було реалізовано концепцію, одним із пріоритетних завдань якої є введення у дію нормативних актів, які реформують систему регулювання діяльності страхового сектору та нагляду за нею (Директива 2009/138/EU). Отже, на ринку страхування процес Ламфалуссі ознаменував перехід до нового режиму регулювання – Solvency II, оскільки стара система (Solvency I) вже не здатна ефективно реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Нова система пруденційного нагляду – Solvency II – розроблялася з початку 2001 року, планується до запровадження з 1 січня 2016 року на всій території країни – членів ЄС. «Solvency II» передбачає вплив на страхові компанії, які займаються загальним страхуванням, компанії зі страхування життя та на пере-страхові компанії.

Перехід на стандарти Solvency II є пріоритетним завданням державного регулювання діяльності страхових організацій. Вона створить нові передумови трансформації до економічно-обґрунтованої моделі пруденційного регулювання, яка заснована на врахуванні комплексу ризиків. За своєю структурою Solvency II нагадує вимоги, що висуваються до платоспроможності банківських установ «Basel II». Тобто дану концепцію можна розглядати як у вертикальній площині, так і у горизонтальній. У вертикальному – це структурна система, побудована на трьох стовпах (Pillars) (рис. 1), а у горизонтальному – це складова частина адаптації загального плану відповідно до процесу Ламфалуссі [3, с. 665]. Таким чином, Solvency II – це система комплексного підходу до забезпечення платоспроможності страховиків на території ЄС.

Така система забезпечення платоспроможності була розроблена на основі ризик-орієнтованого підходу (Risk-based capital). Вперше було представлено дану систему для страховиків, які займаються страхуванням життя і здоров'я в 1992 році Комісією національної асоціації зі страхування (NAIC) Сполучених Штатів Америки. Пізніше, у 1993 році її було адаптовано для страховиків, які займаються загальними видами страхування. У той же час у Великобританії, Швейцарії та Нідерландах використовувалися дещо відмінні системи оцінки платоспроможності. Але, наприклад, в Австралії, Сінгапурі та Японії та в рамках Європейського Союзу подібні системи, засновані на ризикованому підході, також мали широке обговорення.

Платоспроможність страховика залежить від законодавчо закріплених підходів до обчислення її нормативного значення. Але історично склалося так, що компа мативної та фактичної маржі платоспроможності. Особливо це було помітно між компаніями різних країн. Однією з таких проблем було те, що компанії визначали активи за історичною (фактичною) вартістю та вказували її в якості ринкової. А це, у свою чергу, призводило до завищеної оцінки активів страховика та, як наслідок, його фактичної маржі платоспроможності. У зв'язку з цим нова Директива (Solvency II) враховує низку суттєвих ризиків, які притаманні страховій організації при здійсненні своєї діяльності (табл. 1).

Рис. 1. Структура вимог до платоспроможності відповідно до Solvency II

Джерело: складено автором на основі [7]

Зважаючи на комплексний підхід у врахуванні ризиків діяльності страховика, Олександр Макнейл та інші пропонують доповнити наведений перелік ризиком від використання моделей. Автори трактують його як ризик отримання збитків, внаслідок неточного (неналежного) використання моделей вимірювання ризиків [4].

Відповідно до Директиви ЄС (Solvency II), розмір статутного капіталу страховика повинен бути не меншим ніж 2,2 млн євро для страхових компаній, які займаються загальними видами страхування і 3,2 млн євро – для страхових компаній, що займаються страхуванням життя [7]. Враховуючи це, можна стверджувати, що впровадження вимог Директиви для України означатиме істотний вплив на деякі страхові організації України з незначним рівнем капіталізації, а також з обмеженим доступом до джерел фінансових ресурсів. Таким чином, необхідність запровадження інновацій у конкурентному середовищі, призведе до того, що деякі страховики відмовляться від ведення бізнесу на усталених ключових ринках, через що відбудеться скорочення кількості діючих страхових компаній в Україні. Тобто проблема недокапіталізації українських страховиків все ще має місце, що є перешкодою для повноцінного входу на світовий страховий ринок.

Висновки і пропозиції. Отже, платоспроможність страхової організації є найважливішим показником надійності страхової організації, її фінансової стійкості і, відповідно, є головним показником її привабливості для потенційних клієнтів. Система платоспроможності, що склалася на території ЄС, є динамічною і постійно змінюваною. Але зміни, що відбуваються на світовому страховому ринку, зміни в методах управління ризиками, стандартів бухгалтерського обліку, процесів глобалізації, розвиток фінансових інструментів, а також зміни, що відбу-

Таблиця 1

Види ризиків відповідно до Solvency II

Вид ризику	Формулювання
Ринковий ризик	ризик втрат або несприятлива зміна фінансового становища внаслідок волатильності ринкової ціни активів, зобов'язань і фінансових інструментів
Кредитний ризик	ризик втрат або негативні зміни фінансового становища страхових і перестрахових компаній, спричинені коливанням кредитоспроможності емітентів цінних паперів, контрагентів та боржників
Операційний ризик	ризик втрат, що виникає внаслідок неадекватних дій у внутрішніх процесах, помилок персоналу, систем або впливу зовнішніх факторів
Ризик ліквідності	нездатність страховими і перестраховими компаніями швидко конвертувати вкладення чи інші активи для виконання своїх фінансових зобов'язань
Гарантійний ризик	ризик втрат або несприятлива зміна вартості страхових зобов'язань, внаслідок неадекватного визначення тарифних ставок і обсягів резервування

Джерело: складено автором на основі [7, ст. 13]

ваються у законодавстві ЄС, означають, що правила, які діяли протягом багатьох років у державах – членах ЄС, зокрема тих, що стосуються платоспроможності страхових компаній, на сьогодні більше не відповідають новим ризикам і викликам.

Ретроспективний погляд на розвиток системи платоспроможності страхових організацій Європейського Союзу демонструє систематичність та логічність підходу, що враховує комплекс реформ різних сфер фінансового сектора. В Україні також постала необхідність проведення реформування системи платоспроможності, яка враховує ті

ризиками, з якими страхові компанії стикаються при здійсненні своєї діяльності. Така концепція необхідна для підвищення захисту інтересів застрахованих осіб. Запровадження цих змін готується в рамках проекту Solvency II, який буде мати істотний вплив на страховий ринок та означатиме значну зміну методів і стандартів здійснення нагляду на цьому ринку. Враховуючи вищезазначене, необхідно сказати, що для України необхідним є використання комплексних заходів реформування не тільки страхового, а і ринку банківського сектора, а також фондового ринку.

Список літератури:

1. Alexander Schaub. The Lamfalussy process four years on // Journal of Financial Regulation and Compliance. 2005. – Vol. 13 Iss: 2, p.110-120.
2. Biljana Petrevska. Solvency II – supervision of the insurance undertakings risk management systems // Iustinianus Primus Law Review. – 2014. – Vol. 5:1 – P. 2-13.
3. Casian Butaci. The new European prudential supervisory system of insurance «Solvency II» // Annals. Economics Science Series. – 2010, issue XVI, pp. 662-668.
4. McNeil, A. J., Frey, R. and Embrechts, P. (2005), Quantitative Risk Management, Princeton Series in Finance, Princeton University Press, Princeton and Oxford.
5. Memorandum EU IP/07/1060. Solvency II: Frequently Asked Questions (FAQs). Brussels, 10 July 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-286_en.htm?locale=en.
6. Michel Noel, Challenges and Opportunities of EU-Ukraine Free Trade Agreement for the Development of Securities Markets and Non-Bank Financial Institutions in Ukraine // World Bank Working Paper, October 2008, 115 p.
7. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховування (Solvency II) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/direktiv-es.html>.
8. Закон України «Про страхування» від 11 липня 2014 № 1586-18 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Гаманкова О.О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / О.О. Гаманкова // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Економіка. – 2007. – Вип. 94-95. – С. 18-23.
10. Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховой организации / Л.А. Орланюк-Малицкая. – М. : Анкил, 1994. – 210 с.
11. Пацурія Н. Платоспроможність страховиків як напрямку адаптації законодавства України до законодавства ЄС / Н. Пацурія // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Юридичні науки. – 2009. – № 80. – С. 19-22.
12. Пукала Р. Нуждаются ли страховщики в Solvency II? / Р. Пукала // Финансовые услуги. – 2012. – № 5. – С. 38-40.
13. Супрун А. Проблемы оценки платежеспособности страховых компаний в посткризисном периоде / А. А. Супрун // Страховое дело. – 2011. – № 6. – С. 14-22.
14. Шірінян Л.В. Зарубіжний досвід забезпечення платоспроможності страхових компаній / Л.В. Шірінян // Економічні науки : збірник наукових праць ЧДТУ. – 2009. – № 22. – С. 40-45.

Юхименко В. Н.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТИ СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Резюме

В статье обобщается исторический аспект развития системы платежеспособности страховых организаций на территории Европейского пространства. Проанализированы страховые риски, с которыми сталкиваются страховые организации, и представлена их характеристика. Также представлена структурная система обеспечения платежеспособности страховщиков на территории ЕС. Исследованы основные требования, предъявляемые к страховщикам государств – членов ЕС.

Ключевые слова: Европейский Союз, платежеспособность, процес Ламфалусси, страховая организация, страховые риски, страховой рынок, регулирование страховой деятельности.

Yukhimenko V. M.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

DEVELOPMENT OF INSURANCE ORGANIZATIONS' SOLVENCY SYSTEM IN COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION

Summary

The paper summarizes the historical aspect of development of the solvency of insurance undertakings in the Europe. The study reviews and gives clear description of permanent insurance risks, which insurance organizations face. The solvency structure system of insurers in the EU also presented in this article. The key requirements described for the insurers of the EU Members.

Keywords: European Union, solvency, Lamfalussy process, insurance organization, insurance risks, insurance market, regulation of insurance.